

ločene kategorije, s čimer siromašijo fonde, ki z vso pravico kot celota pripadajo arhivu. Več bo potrebno spregovoriti tudi o varovanju novih nosilcev informacij, da ne izgubimo pomembnega gradiva zaradi napačnih tehničnih pristopov. Ob reformi arhivskega zakona in podzakonskih aktov predlagamo na področju varstva arhivskega gradiva več doslednosti in preciznosti na naslednjih področjih:

1. poenoten pristop do nadzora nad ustvarjalci arhivskega in dokumentarnega gradiva,

2. jasno oblikovano diktico pri izvajanju sankcij nad imetniki dokumentarnega in arhivskega gradiva v primerih, ko niso upošteevane zahteve pristojnega arhiva,

3. natančno opredelitev varstva arhivskega gradiva in postopek v primeru stečajev,

4. brez tolerance in nedvoumno opredeliti, kdo je zadolžen za zbiranje arhivskega gradiva in kakšne so obveznosti institucij, ki dosledno ogrožajo varstvo arhivskega gradiva na terenu,

5. nujna opredelitev do problema uporabe telefaksa in termodinamičnega papirja, problema računalniških izpisov, ki temeljijo na uporabi samokopirnega papirja, ki ne zagotavlja obstojnosti in varovanja novih nosilcev informacij. Le-teh nihče ne preverja in so razen tega fondi velikokrat izpostavljeni neustreznim hrambi.

OPOMBE

1. Uradni list SRS, št. 1/81. — 2. Uradni list SRS, št. 34/81. — 3. Uradni list SRS, št. 34/81. — 4. Uradni list SRS, št. 15/83. — 5. Uradni list SRS, št. 10/69.

Varstvo arhivskega gradiva pred prevzemom v arhiv, uporaba arhivskega gradiva

Aleksandra Pavšič Milost

V sklopu velikih družbenih sprememb, ki jih zdaj doživljamo na vseh področjih, je tudi sprememba lastninskih razmerij v podjetjih. Družbena lastnina naj bi izginila, nadomestili pa bi jo državna ali privatna. V zvezi s prehodom družbenega podjetja v privatne roke pa naletimo tudi na problem arhivskega gradiva oziroma na vprašanje obveznosti novega lastnika podjetja do arhivskega gradiva njegovega predhodnika, ki ga je dosedanji zakon deklariral kot družbeno lastnino. V zvezi s tem predlagam, naj bi novi zakon, ki bo urejal varstvo arhivskega gradiva, določal obveznost novega lastnika podjetja (podjetja v privatni lasti), da bo z dnem spremembe lastništva ostalo pri podjetju vsaj za zadnje desetletno obdobje arhivskega gradiva (v primeru, da bi dotlej odbiranje arhivskega gradiva po sedanjem zakonu potekalo idealno). Dejansko stanje pa je vsaj na območju našega arhiva še bistveno drugačno. Arhivsko gradivo je odbralo, vsaj za obdobje do srede sedemdesetih let (kot mejnik

za prvo fazo odbiranja smo običajno vzeli čas formiranja TOZD oziroma prehod iz enovite v sestavljeno delovno organizacijo), približno 50% valoriziranih ustvarjalcev s področja gospodarstva. Delo je torej šele na polovici in to kljub velikim naporom arhiva, da bi se gradivo na terenu redno odbiralo in sproti prihajalo v arhiv. Z ustvarjalci imamo stalne stike. V povprečju enkrat letno opravimo pri vsakem obisk, imamo stalne telefonske kontakte, opravljamo izobraževanje, kot ga predvideva ustrezen podzakonski akt. Pri večini ustvarjalcev sicer naletimo na razumevanje in pripravljenost za sodelovanje, a ko mine dogovorjeni rok, ugotovimo, da delo ni opravljeno. Vedno nastopijo pri njih razni objektivni razlogi, da se odbiranje ne opravi. Tako se roki stalno prestavljajo, končnega rezultata pa ni. V zadnjem času je že tudi nekaj primrov, ko podjetja nimajo več niti moči obljubljeni in predstavljati rokov, ampak naravnost povedo, da tega dela ne morejo opraviti. Stanje je namreč kritično tako v finančnem kot v kadrovskega oziru. Novih zaposlitev ni, nadomestijo ne niti tistih, ki iz podjetja odidejo, zaposleni so zasedeni s tekočimi opravili.

Zakon nalaga arhivu dolžnost, da v takih primerih ugotovljene nepravilnosti javi občinskemu upravnemu organu, pristojnemu za kulturo, ki mora potem zagotoviti spoštovanje zakona. Kljub tej določbi pa ugotavljam, da se arhiv v taki situaciji počuti povsem nemočnega. Ne morem sicer postreči s konkretnim primerom, saj se v svoji dosedanji praksi nisimo nikdar poslužili te možnosti, a vendar izražam dvom v učinkovitost te metode. Odločba občinskega upravnega organa bi sicer gotovo učinkovala strožje od opozoril arhiva, dvomim pa, da bi bila njena posledica odbrano arhivsko gradivo. Bojim se, da tega učinka ne bi dosegli niti s kazenskimi sankcijami. Prav tega pa se ves čas najbolj bojimo. Dokler te možnosti ne izrabimo, lahko z njo vsaj strašimo, čim pa bi se je enkrat poslužili in bi se pokazala neučinkovita, bi ostali tako rekoč praznih rok. Naj povem še, da se mi zdi sedanji postopek, v katerem nastopa občinski upravni organ kot vmesni člen med ustvarjalec in arhivom, dolgotrajen in neroden. Razmisliti bi torej veljalo o morebitni ponovni uvedbi možnosti, da bi arhiv lahko ukrepal sam. Če že ne bi bilo večjega učinka, bi bil vsaj postopek krajši in enostavnejši.

Dotaknila se bom tudi problema začasnega vračanja oziroma izposoje že prevzetega gradiva njegovemu ustvarjalecu oziroma izročitelju. O tem smo bili prejšnji mesec obveščeni tudi z dopisom Ministrstva za kulturo Republike Slovenije, ki pravi, da bo ob pripravi novih podzakonskih aktov proučilo in upoštevalo tudi to potrebo. Moj namen je na osnovi lastnih izkušenj to zamisel podpreti. Kar nekajkrat smo se namreč znašli v neprijetni situaciji, ko je ustvarjalec želel dobiti večje količine že izročene gradiva začasno nazaj, mi pa mu po sedanji zakonodaji tega nisimo mogli omogočiti. Izdajanje fotokopij, ki ga za take primere predvideva zakon, je dobra rešitev, kadar želi ustvarjalec posamezne dokumente, če pa želi večje količine gradiva (npr. zaključne račune od ustanovitve podjetja da-

lje zaradi sestave analiz...), pa je fotokopiranje drago in zamudno. Pregledovanje gradiva v čitalnici arhiva pa je, zlasti kadar je ustvarjalec iz oddaljenega kraja (npr. pri nas Bovec, Tolmin) ali pa, če mora gradivo pregledati več delavcev, zelo nerodno. Ko se ustvarjalec znajde v taki situaciji, mu je skoraj vedno žal, da je gradivo sploh izročil. Zato bi bilo res dobro, da bi zakon za take primere predvidel možnost izposoje gradiva, podobno kot za razstavne namene. Če bo uzakonjeno izročanje arhivskega gradiva arhivu v roku 30 let od nastanka gradiva, bodo taki primeri sicer redki, še vedno pa ne povsem izključeni.

Tridesetletni rok za izročanje arhivskega gradiva arhivu ima v primerjavi s sedanjim gotovo določene prednosti, rada pa bi opozorila tudi na njegove slabosti, zlasti glede ohranitve gradiva. Dosedanje izkušnje s prevzemanjem v našem arhivu kažejo na to, da se je na terenu veliko arhivskega gradiva uničilo ali izgubilo, kajti le redka podjetja so nam izročila gradivo v kompletnih celotah. Vzrok za to je deloma tudi v tem, da na našem območju dolgo ni bilo organizirane arhivske službe. Danes je zaradi terenskega dela osveščenost o pomenu arhivskega gradiva pri ustvarjalecih gotovo večja, a se ne kaže zanašati na ta argument. Dejstvo je namreč, da skoraj vsaka selitev gradiva (teh pa je še vedno veliko) nekaj vzame. Če k temu dodamo še kak vdor vode ipd., ugotovimo, da je arhivsko gradivo na terenu še vedno ogroženo in da ga je boljše prej prevzeti v arhiv. Interes ustvarjalec za izročanje gradiva pa že zaradi dela, ki ga odbiranje potegne za sabo, ni tolikšen, da bi računali na dogovarjanje o krajšem roku izročanja, kot ga bo zahteval zakon.

Predlagam, naj bi novi zakon določal, da je treba arhivsko gradivo izročiti arhivu v roku 20 let od nastanka gradiva, z izjemo gradiva sodišč, tožilstev in pravobranilstev.

Arhivarji in varstvo arhivskega gradiva v podjetjih

Rado Vodenik

Na podlagi sedaj veljavnega Zakona o naravni in kulturni dediščini iz leta 1981 in Pravilnika o strokovnem usposabljanju delavcev družbenih pravnih oseb ter članov društev, ki delajo z dokumentarnim gradivom iz leta 1983, so morale družbene pravne osebe, katerih arhivsko gradivo je v skladu s 4. odstavkom 95. člena in 3. odstavkom 98. člena omenjenega zakona pristojni arhiv določiti delavca, ki je skrbel za ohranjanje, materialno varnost in urejenost dokumentarnega gradiva, ki je pri njih nastajalo ter za odbiranje in izročanje arhivskega gradiva arhivu. Delavcev za delo z dokumentarnim gradivom si niso omislile le tiste družbene pravne osebe, ki so jih določili arhivi, pač pa tudi tiste, ki so ugovarile, da imajo od nastavitve takega delavca ko-

rist. Spoznanje, da je urejen arhiv v podjetju koristna in potrebna stvar, je prodrlo marsikje. K temu so prispevali tudi občasni obiski strokovnih delavcev iz uradnih arhivskih institucij, ki so opozarjali na pomanjkljivosti in dajali nasvete. Marsikatero podjetje je tako v preteklosti za potrebe svojega poslovanja in shranjevanja poslovne dokumentacije uredilo primeren arhivski prostor in postavilo svojega arhivarja. Le-ta je moral v skladu z zakonodajo in Pravilnikom o strokovni usposobljenosti opraviti preizkus strokovne usposobljenosti pred pristojno komisijo, ki mu je o opravljenem preizkusu izdala tudi ustrezno potrdilo. Delavce je običajno obiskoval tudi razne seminarje in posvetovanja, ki sta jih organizirala Arhivsko društvo Slovenije in Arhivski center v Mariboru. Vse te zadeve so v splošno zadovoljstvo brez večjih pretresov tekle do zdajšnjih družbeno političnih sprememb in lastninskih preoblikovanj, torej do prehoda v pluralistično demokracijo in zaenkrat še nedorečeni kapitalizem.

S splošnim gopodarskim nazadovanjem, z nastankom viška delavcev v podjetjih in njihovim odpuščanjem, so v marsikaterem podjetju postali naenkrat odveč tudi arhivarji. Nekateri so že ali pa bodo v kratkem na tako imenovanem čakalju, pišejo se liste tistih, ki bodo kot višek delovne sile odpušeni, nekateri pa so prerazporejeni na druga delovna mesta. Za primer naj navedem samo arhivarja v Železarni Jesenice. Občasno je doma na čakalju ali opravlja druga dela (med drugim mora kositi tudi travo pred upravno zgradbo), občasno pa mu dajo delati celo na njegovem delovnem mestu, to je v arhivu Železarnice. Tisti, ki so še na svojih delovnih mestih, trepetajo, kdaj bodo po mnenju gospoda direktorja (še donedavna tovariša) in njegovega menedžmenta postali nepotrebni v podjetju in odpuščeni. V podjetjih se v zadnjem času uveljavlja mnenje, da določene kategorije, predvsem arhivskega gradiva, niso več potrebne in aktualne in jih iz tega razloga ni potrebno več hraniti. Tu gre predvsem za zapisnike in gradiva raznih samoupravnih, strokovnih in sindikalnih organov, ki so še do pred kratkim delovali po podjetjih. Ta mnenja se argumentirajo s tem, da so danes povsem novi in drugačni časi in je potrebno bližnje in malo manj bližnje preteklosti čim preje pozabiti. Zato pa po njihovem niso potrebni več vsi ti zapisniki in še kaj, saj na policah zavzemajo tudi veliko prostora. Delo z dokumentarnim gradivom, njegovo izločanje in urejanje, iskanje in izdajanje raznih dokumentov bodo že opravili delavci iz finančne in kadrovske službe. Skratka arhivar je v podjetju odveč, nepotreben strošek, pa tudi arhiva se skoraj ne bo rabilo. Taka so razmišljanja današnjih vodstvenih kadrov po podjetjih. Kaj naj torej storimo arhivarji v takih podjetjih? Ali strokovni arhivi, Arhivsko društvo in še kdo kaj razmišlja o tem? Do sedaj smo bili zaželeni in potrebni tako s strani podjetja kot s strani arhivov. Dokaz za to je, da smo morali opravljati strokovne izpite, vse skupaj pa je bilo predpisano z zakonom, ki pa ga nismo sestavili mi. Tisti, ki je sestavil prejšnji zakon, in njegov potrjevalec bosta to pač morala upoštevati. Kar naenkrat smo obstali med nebom in zemljo. V podjetjih smo